

Το άρθρο 85 του ΠΚ και η μείωση της ποινής

Σύμφωνα με το άρθρο 85 του Ποινικού Κώδικα "όταν συντρέχουν περισσότεροι από ένας λόγοι για την μείωση της ποινής κατά το άρθρο 83 ή όταν συντρέχουν ένας ή περισσότεροι τέτοιοι λόγοι μαζί με ελαφρυντικές περιστάσεις εφαρμόζεται μόνο μια φορά η μείωση της ποινής σύμφωνα με το μέτρο που προβλέπει το άρθρο 83. Στην επιμέτρηση της ποινής λαμβάνονται υπόψη όλοι οι πιο πάνω λόγοι και ελαφρυντικές περιστάσεις".

Η, απλοποιημένη, (και γιαυτό, συνήθως, εκτιμώμενη ως σαφής), γραμματική διατύπωση του άρθρου 85 δεν επιτρέπει, *prima facie* τουλάχιστον, αμφιβολίες ή αμφισβητήσεις σχετικά με την καθημερινή δικαστηριακή πρακτική. Πόσο, όμως, η σχετική διάταξη του άρθρου 85 βρίσκεται σε αρμονία με την κοινωνική αντίληψη περί δικαίου, η οποία αποτελεί και τη λυδία λίθο κάθε νομικής κατασκευής; Το λογικά και ηθικά βάσιμο της διάταξης του άρθρου 85 κάθε άλλο παρά αυτονόητο είναι.

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση¹, σκοπός της διάταξης υπήρξε "η αποφυγή του ενδεχομένου ατόπου της πλήρους εξατιμίσεως της ποινής δι' εφαρμογής επαλλήλων μειώσεων". Αυτή η νομοθετική επιδίωξη, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 85 ΠΚ, δεν είναι τελικά απόλυτη, (παρά τη συνεπικουρία της νομολογίας)², ούτε μέσα στα ίδια τα πλαίσια του Ποινικού Κώδικα. Κάμπτεται σε αρκετές περιπτώσεις³. Η τακτική της διπλής μείωσης συναντάται τόσο στο Γενικό όσο και στο Ειδικό μέρος του ΠΚ⁴. Ειδικότερα:

---

¹ *1.Βλ. σχετικά « Αιτιολογική Έκθεση Σχεδίου Ποινικού Κώδικα», άρθρο 58, 1938, εκδόσεις Ζαχαρόπουλου, 1950, σελ. 463. Η ρύθμιση αυτή απηχεί τις σχετικές απόψεις του Ν. Χωραφά, βλ. σχετικά και Κ. Σταμάτη, «Γενικές αρχές της φαινομένης συρροής εγκλημάτων και ιδίως της κατ' ιδέαν», 1972, σελ.99. Ο νομοθετικός φόβος δεν αφορά την περίπτωση των πλημμελημάτων, όπου ουσιαστικά η μείωση είναι και τις δύο φορές ελεύθερη αλλά την περίπτωση των κακουργημάτων. Τη λογική του άρθρου 85 στηρίζουν θεωρητικά και οι Α. Κατσαντώνης, «Ποινικόν Δίκαιον», Γεν. Μέρος, εκδόσεις Παρισιάνου, τόμος β, 1978, σελ.131 και Ι.Β Ζησιάδης, «Ποινικόν Δίκαιον», Γεν. Μέρος, εκδόσεις Αφοί Π. Σάκκουλα, 1971, τόμος Β, σελ.286.*

² *Βλ. σχετικά Α. Μαργαρίτη, « Συρροή...», σελ. 165. Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΑΠ 61/1955, ΠοινΧρον. Ε (1955), σελ. 226, ΑΠ 320/1956, ΠοινΧρον. ΙΔ(1964), σελ. 562, ΑΠ 1135/1978, ΠοινΧρον. ΚΘ (1979), σελ.253.*

³ *Βλ. σύμφωνη άποψη Α. Μαργαρίτη, «Συρροή..», σελ.169 και «Ποινολογία», Α. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου, σελ. 85.*

⁴ *Βλ. Α. Μαργαρίτη, «Συρροή..», σελ.168.*

1.στο άρθρο 43 παραγρ. 1 ΠΚ, προβλέπεται ότι για την περίπτωση της απρόσφορης απόπειρας η επιβαλλόμενη ποινή είναι αυτή του άρθρου 83 ΠΚ μειωμένη στο μισό.

2.στο άρθρο 44 παραγρ. 2 ΠΚ, ισχύει η αυτή ρύθμιση, (δηλ. η ποινή του 83 μειωμένη στο μισό), για την υπαναχώρηση από πεπερασμένη απόπειρα⁵.

3.στο άρθρο 46 παραγρ. 2 ΠΚ, στην περίπτωση του agent provocateur επιβάλλεται η ποινή του αυτουργού μειωμένη στο μισό, η ήδη, δηλ. ελαττωμένη ποινή του αυτουργού λόγω απόπειρας⁶ μειώνεται για τον "προβοκάτορα ηθικό αυτουργό" ακόμη περισσότερο στα πλαίσια του άρθρου 46 ΠΚ.

4.ιδιόμορφη περίπτωση της διπλής μείωσης⁷ προβλέπεται στα άρθρα 23 και 25 παραγρ. 3 ΠΚ, που αφορούν την οφειλόμενη σε φόβο ή ταραχή υπέρβαση των

---

⁵ Η νομοθετική πρόβλεψη και στις δύο περιπτώσεις δεν περιορίζεται στη διπλή μείωση, αλλά φθάνει μέχρι και την ατιμωρησία του δράστη, η οποία είναι υποχρεωτική στην απρόσφορη απόπειρα από ευήθεια (άρθρο 43, παραγρ. 2 ΠΚ), και δυννητική στην περίπτωση της υπαναχώρησης από πεπερασμένη απόπειρα (άρθρο 44, παραγρ. 2, εδ. β' ΠΚ)

⁶ η ποινική αξίωση ενεργοποιείται στην περίπτωση του agent provocateur υπό την (λογική) αίρεση ότι έχει υπάρξει απόπειρα από τον φυσικό αυτουργό, βλ. σύμφωνη γνώμη Ν. Ανδρουλάκη "Ποινικόν...", σελ. 637-638, Α. Μαργαρίτη "Συρροή...", σελ. 166. Contra, όμως, η άποψη του Γ. Α. Μαγκάκη "Ποινικό...", σελ. 417-418, ο οποίος σημειώνει ότι δεν απαιτείται από τον φυσικό αυτουργό υλοποίηση της απόφασης, που του προκάλεσε ο "προβοκάτορας ηθικός αυτουργός" ούτε ως απόπειρα της πράξης ούτε ως αξιόποινη προπαρασκευή εγκλήματος, διότι "έτσι η διάταξη του άρθρου 46 παραγρ. 2 ΠΚ γίνεται δραστικότερη στην καταπολέμηση της προβοκάτσιας, ως απαράδεκτης μεθοδολογίας αντιμετώπισης του εγκλήματος".

⁷ σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό του Α. Μαργαρίτη, "Συρροή...", σελ. 166.

ορίων της άμυνας ή της κατάστασης ανάγκης. Η ιδιομορφία έγκειται στο γεγονός ότι η δεύτερη μείωση ταυτίζεται με την υποχρεωτική απαλλαγή.

Τη δογματική των παραπάνω ρυθμίσεων έρχονται να ενισχύσουν και οι διατάξεις εκείνες του Ειδικού μέρους του ΠΚ, οι οποίες λόγω κάποιου ελαφρυντικού ή άλλης νομικής μορφής στοιχείου συγκροτούν προνομιούχες εγκληματικές μορφές. Το ερώτημα που ανακύπτει στις περιπτώσεις αυτές είναι αν υφίσταται δυνατότητα περαιτέρω μείωσης των ήδη μειωμένων (λόγω προνομιούχου μορφής) πλαισίων της ποινής. Κατά την κρατούσα άποψη π.χ. στο έγκλημα της ανθρωποκτονίας που τελέστηκε σε βρασμό ψυχικής ορμής⁸ (άρθρο 299 παραγρ. 2 του ΠΚ) διαγράφεται νέο ελαφρύτερο όριο ποινής σε περίπτωση συνδρομής λόγου μείωσης ποινής προβλεπόμενου στο Γενικό μέρος του ΠΚ. Στην ανάλογη περίπτωση της παιδοκτονίας (άρθρο 303 του

---

⁸ για το ότι η περίπτωση αυτοργού ανθρωποκτονίας, ο οποίος ενήργησε με βρασμό ψυχικής ορμής και στο πρόσωπο του οποίου παράλληλα συντρέχουν και ελαφρυντικές περιστάσεις, είναι επιδεκτική διπλής μείωσης συντάσσονται με τον Α. Μαργαρίτη "Συρροή..", σελ. 168, ο Η. Γάφος "Η βαρεία ανθρωποκτονία και ο νέος ποινικός κώδιξ", Ποινικά Χρονικά Α (1951), σελ. 70 επόμε., η Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου "Η επίδραση της...", σελ. 162, (όπου, όμως, επισημαίνει ότι η "διπλή" μείωση είναι εφικτή όταν ο βρασμός ψυχικής ορμής συντρέχει με ελαφρυντικές περιστάσεις που δεν ανάγονται στο χώρο μειωμένης ενοχής, όπως π.χ. πρότερος έντιμος βίος), και ο Ι. Χατζάκος "Ηλαττωμένη ικανότης προς καταλογισμόν και βρασμός ψυχικής ορμής", Ποινικά Χρονικά ΚΣΤ (1976), σελ. 353 επόμε., ο οποίος διακρίνει, όμως, ανάλογα με την συμβατότητα της φύσης των ελαφρυντικών λόγων με το συγκεκριμένο έγκλημα.

ΠΚ) το μειωμένο όριο ποινής⁹ μπορεί να υποστεί νέα μείωση αν π.χ. η μητέρα βρισκόταν κάτω από το κράτος μεγάλης ένδειας¹⁰.

Αυτή η, οίκοθεν, πολλαπλή διάσπαση της αρχής του άρθρου 85 ΠΚ αφενός μεν εκφράζει το αυτονόητο και αναιρεί την απολυτότητα της απαγόρευσης της διπλής μείωσης αφετέρου δε αποτελεί, (όπως είναι φυσικό χρονικά και δογματικά το πρώτο), επιχείρημα (σε μια σειρά επιχειρημάτων) για τη θεμελίωση της αντίθετης άποψης. Ο ίδιος, λοιπόν, ο νομοθέτης ανοίγει τη σχετική συζήτηση και παρέχει έδαφος για την ουσιαστική αμφισβήτηση της σχετικής διάταξης, αποδεχόμενος ουσιαστικά την κοινωνική αξιολόγηση των παραπάνω πράξεων. Στην κατεύθυνση αυτή κινούνται και οι απόψεις σχετικά με την περαιτέρω ελάφρυνση του ορίου ποινής και στις προνομιούχες εγκληματικές μορφές.

Το δεύτερο επιχείρημα συναρτάται με την νομοθετική επιδίωξη. Η αποφυγή εκμηδένισης και εξανεμισμού της ποινής είναι αδιανόητο να αποτελεί νομοθετικό στόχο. Και αυτό διότι ο χαρακτήρας της ποινής είναι παρακολουθηματικός του

---

⁹ λόγω "πλασματικής αποδοχής των όρων της ηλαττωμένης ικανότητας προς καταλογισμόν", βλ. Ν. Ανδρουλάκη "Ποινικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος", τόμος Α, άρθρα 299-307, 1974, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, σελ. 60. Βλ. για την ιδιάζουσα σωματική και διανοητική θέση της μητέρας λόγω των οργανικών διαταραχών του τοκετού και τη σχετική αναφορά της Αιτιολογικής Έκθεσης, σελ. 457.

¹⁰ ή την οδήγησε στο έγκλημα η επιβολή προσώπου προς το οποίο οφείλει υπακοή, βλ. σχετικά Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου "Η επίδραση...", σελ. 160, Η. Γάφου "Ποινικόν Δίκαιον, ειδικόν μέρος", τεύχος Δ, εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα 1963, άρθρα 299-335, σελ. 56, Α. Μπουρόπουλου "Ερμηνεία του ποινικού κώδικος" εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1959, τόμος Β, σελ. 479, και Α. Κονταζή "Ποινικός Κώδικας", εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1991, σελ. 1919.

αδίκου και της ενοχής. Όταν η απαξία της πράξης είναι περιορισμένη και η ενοχή μειωμένη ποιό το νόημα διατήρησης της ποινής σε υψηλά επίπεδα; Η ποινή λειτουργεί ως ποινή όταν ανταποκρίνεται στην κοινωνική της αναγκαιότητα. Όταν η τελευταία είναι περιορισμένη, περιορισμένη οφείλει να είναι και η ποινή. Με άλλα λόγια η ποινή, (όπως και ολόκληρο το δίκαιο), δεν αποτελεί ανεξάρτητο ή αυτόνομο μέγεθος από το κοινωνικό γίνεσθαι¹¹.

Η ποινή καλείται να αποδώσει με την κλιμάκωση της την ηθική και κοινωνική αποδοκιμασία της πράξης και του δράστη. Καλείται δηλ. θεωρητικά αλλά και στην ουσία να αποτυπώσει και να εκφράσει πιστά την άποψη του κοινωνικού συνόλου¹². Νομικές διατάξεις έξω και πέραν αυτής της λογικής (ερμητικά κλεισμένες στην γυάλα των απόλυτων τιμών και των απόλυτων διαχρονικών επιδιώξεων), είναι άχρηστες για τον θεσμό της κοινωνικής συμβίωσης, τον οποίο

---

¹¹ βλ. σχετική, όμως, διαφοροποίηση Θ. Παπαχρίστου "Δίκαιο και κοινωνική πραγματικότητα", εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 26 Απριλίου 1986.

¹² "η διατίμησις της ποινής, (διαβάθμιση και επιμέτρηση κατ'αναλογία προς το αδίκημα), αποτελεί το μέτρον της αξίας των κοινωνικών αγαθών" (βλ. σχετικά R. Jhering "Ο σκοπός...", σελ. 266 επόμε.) αλλά και το μέτρο αποδοχής του δικαίου και της δικαιοσύνης, (για "βαθμό κοινωνικότητας του νόμου = βαθμός αποδοχής του από την κοινωνία", μίλησε ο Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος στο "Δίκαιον και κοινωνική συνείδησις", εκδόσεις Παπαζήση, 1972, σελ. 71), ως θεσμών. Όχι, όμως, η αφηρημένα απειλούμενη από τον νόμο ποινή, (άγνωστη άλλωστε στο ευρύ κοινωνικό σύνολο), αλλά η τελικά *in concreto* επιβαλλόμενη. "Λανθασμένη" δε ποινή έχει ως αποτέλεσμα "εκπομπή αντιφατικών και συγκεχυμένων μηνυμάτων" προς την κοινωνία, η οποία με τη σειρά της θα αντιδράσει ανάλογα (βλ. σχετικά Θ. Κονταξή "Επικοινωνία, Δίκαιο και Δικαιοσύνη", Επιστημονική Επετηρίδα Αρμενόπουλου 16 (1995), σελ. 11 επόμε.)

υποτίθεται ότι καλούνται να υπηρετήσουν. Άλλωστε οι άνθρωποι νομίζουν δίκαιο και σωστό ότι εξυπηρετεί κάθε φορά την πράξη. Δεν υπάρχει, λοιπόν, αντικειμενική δικαιοσύνη παρά μόνο συμβατικό, περιστασιακό δίκαιο¹³. Συνεπώς η, σε κάθε στιγμή, ακριβής αντιστοίχιση¹⁴ της ποινής με την ουσιαστική (ποιοτικά) βαρύτητα της πράξης και την πραγματική ενοχή του δράστη αποτελεί το θεμελιωδέστερο τμήμα του δικαίου, το οποίο δικαιώνει (ή διασύρει) την ίδια την ιδέα της δικαιοσύνης¹⁵.

Όταν, λοιπόν, συντρέχουν περισσότεροι λόγοι μείωσης της ποινής απαιτείται ανάλογη μείωση, πέρα από την αυστηρά ανελαστική και δογματική, (και γιαυτό

---

¹³ σύμφωνα με τις απόψεις του Πρωταγόρα αλλά και του Ιππία (Απομνημονεύματα Ξενοφώντα 4, 4, 14 κ.έ.) βλ. σχετική ανάλυση Θ. Βεΐκου "Φύση...", σελ. 166 και 168.

¹⁴ ή όπως επισημαίνει η Μ. Καϊάφα "Πρακτικά...", σελ. 26-27, "η μετάφραση της απαξίας του συγκεκριμένου εγκλήματος σε μέγεθος ποινής".

¹⁵ αφού η διαδικασία επιμέτρησης της ποινής αποτελεί "την στέγη του οικοδομήματος του Ποινικού Δικαίου" σύμφωνα με την κλασική διαπίστωση του Fihger, βλ. σχετικά Α. Κατσαντώνη "Η επιμέτρησης...", σελ. 625.

αποκομμένη από τη δυναμική της συνεχώς εξελισσόμενης πραγματικότητας)¹⁶, διατύπωση του άρθρου 85 ΠΚ.

Τέλος ως μη διαφεύγει ότι το Ποινικό Δίκαιο δεν έχει αναλάβει τον μεταφυσικό ρόλο να επιβάλλει την απόλυτη ηθική και την δικαιοσύνη επι γής. "Το ποινικό δίκαιο θα πρέπει να είναι όχι "η πρωταρχική λειτουργία" αλλά το "ultimum refugium"¹⁷ ή "η τελευταία γραμμή άμυνας", σύμφωνα με τον H. Schultz¹⁸. Δυστυχώς η νομοθετική επιδίωξη του άρθρου 85 ΠΚ εμφανίζεται αφενός μεν ως "κοινωνικός πρωταγωνιστής" αφετέρου δε ως σταθερή, απόλυτη και διαχρονική, με αποτέλεσμα να έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την κοινωνική εξέλιξη και δυναμική. Η αντίδραση, (είτε με μεθόδους πρόληψης είτε με κατασταλτικά μέτρα), στην εγκληματογέννηση αφορά ολόκληρο τον κοινωνικό ιστό και όλους τους κοινωνικούς θεσμούς και όχι μόνον το Ποινικό Δίκαιο. Συνεπώς το ύψος της ποινής πρέπει να διαμορφώνεται σε συνδυασμό (και παράλληλα) και με τις άλλες μορφές καταπολέμησης της εγκληματικότητας, (παιδεία, κοινωνικοί οργανισμοί,

---

¹⁶ βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, R. Jhering "Ο σκοπός...", σελ. 85, Κ. Αζελού "Ο Ηράκλειτος και η Φιλοσοφία", εκδόσεις Εξάντας, 1974, σελ. 48 επόμ., Θ. Βέικον "Φύση...", σελ. 75, Θρ. Θ. Κονταξή "Ποινικό Δίκαιο και πραγματικότητα, Αρχείο Νομολογίας ΜΔ (1993), σελ. 545 επόμ.

¹⁷ βλ. ΜΝΗΜΗ, σελ. 209, β τόμος, Γ. Πανούση "ο ρόλος των ποινικών επιστημών στον κοινωνικό σχηματισμό" βλ. όμως, και Ν. Ανδρουλάκη "Αυθεντία...", σελ. 111.

¹⁸ βλ. Ν. Κουράκη "Η αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής", ΜΝΗΜΗ, τόμος β, σελ. 159.

πολιτισμικές αξίες, διοικητικές παρεμβάσεις, ηθικός στιγματισμός κλπ.). Η απουσία κεντρικού, ολοκληρωμένου και συνεπούς σχεδιασμού προοπτικής ενάντια στο έγκλημα δεν συνεπάγεται ανάληψη από το Ποινικό Δίκαιο όλων των κοινωνικών ρόλων.

Η προηγούμενη επισήμανση, που αφορά την αναγκαία αναλογία¹⁹ της ποινής ενός εγκλήματος με την βαρύτητα της πράξης και την ενοχή του δράστη, συνδέεται άρρηκτα και με τη, συνταγματικά κατοχυρωμένη (άρθρο 2 παραγρ. 1 του Συντάγματος), αρχή της ισότητας. Παραβίαση αυτής της αναλογίας συνιστά παραβίαση της αρχής της ισότητας, αφού με την απαγόρευση διπλής μείωσης δεν αποδίδονται "τα του Καίσαρος τω Καίσαρι", δεν καταγράφεται δηλ. από την ποινική διαδικασία η (μειωμένη) κοινωνική βαρύτητα του εγκλήματος²⁰.

Τι σημαίνει, όμως, λόγοι μείωσης της ποινής; Από που αντλείται η ηθική νομιμότητα, (η οποία μετατρέπεται σε νομική αναγκαιότητα), των λόγων περιορισμού της ποινής; Από την εμπειρική πραγματικότητα και την (προηγηθείσα) πολιτισμική αξιολόγηση αρχών και αξιών μιας κοινωνίας. Οι δικαιοίκες ρυθμίσεις έρχονται να καλύψουν με το γενικό και αφηρημένο κύρος τους τις αξιολογήσεις και

---

¹⁹ βλ. για τη συνταγματική θεμελίωση της αρχής της αναγκαίας αναλογίας γνωμοδότηση Γ.Α. Μαγκάκη και Δ. Σπινέλλη, *Ποινικά Χρονικά ΛΑ* (1981), σελ. 824 και Σ. Παύλου "Οι αρχές της αναλογίας κατά την επιβολή παρεπομένων ποινών", *Υπεράσπιση*, 1995, τεύχος 3, σελ. 451. Βλ. και Βούλευμα ΕφετΠειραιώς υπ' αριθμ. 67/1979, *Ποινικά Χρονικά ΚΘ* (1979), σελ. 612, πρόταση του εισαγγελέως Κ. Σταμάτη.

²⁰ βλ. και τη σύμφωνη γνώμη Α. Μαργαρίτη-Ν. Παρασκευόπουλου "Ποινολογία", σελ. 153 και Χ. Μυλωνόπουλου "Τα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα εγκλήματα", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1984, σελ. 281-283.

τον τρόπο ζωής μιας ομάδας ανθρώπων. Ο απλούς συνεργός διεκδικεί μειωμένη ποινή ακριβώς διότι η συμμετοχή του στην πράξη είναι μειωμένης σημασίας σε σχέση με τον αυτουργό. Αν ο απλούς συνεργός έδρασε με την ώθηση π.χ. "μη ταπεινών αιτίων"²¹ δεν υποβαθμίζεται ακόμη περισσότερο, στα μάτια²² και στη συνείδηση του κοινωνικού σώματος, η απαξία της δράσης του; Η καταφατική απάντηση με τα μέτρα της καθημερινής ζωής είναι δεδομένη. Παρόλα αυτά φαίνεται ότι τα κοινωνικά δεδομένα δεν εξαρκούν για την οριοθέτηση του νομοθετικού πλαισίου. Απαγόρευση διπλής μείωσης στην προηγούμενη περίπτωση σηματοδοτεί αυτονόμηση του δικαίου, (με ότι αυτό σημαίνει και συνεπάγεται), από τα κοινωνικά δρώμενα. Μόνη συνθήκη ικανή να δικαιολογήσει ανάλογη εκτροπή είναι η ύπαρξη θεοκρατικού καθεστώτος.

---

²¹ ή στην παρεμφερή περίπτωση της απλής συνέργειας σε φυσική αυτουργία, όταν η τελευταία έφτασε μόνον στο στάδιο της απόπειρας. Ο Α. Μαργαρίτης "Συρροή...", σελ. 171, επισημαίνει ότι στην παραπάνω περίπτωση επειδή η ποινή της φυσικής αυτουργίας είναι ήδη ελαττωμένη λόγω μειωμένου αδίκου, η περαιτέρω λόγω απλής συνέργειας ελάφρυνση της πρέπει να θεωρηθεί πρώτη και όχι δεύτερη.

²² η αναφορά στην εντύπωση, στην αίσθηση, στα μάτια, έχει σημασία διότι "η ποινή είναι εκείνη, η οποία χαρακτηρίζει το αδίκημα ως έγκλημα" (βλ. Τ. Ηλιόπουλου "Σύστημα του Ελληνικού Ποινικού Δικαίου" τόμος Α, εκδόσεις Δ.Τζάκα-Σ.Δελαγραμμάτικα, 1936, 5η έκδοση, σελ. 457 επόμε.,) με αποτέλεσμα η κοινωνική αναμονή να αντιδρά ανάλογα με την ποινή που βλέπει. Βλ. και Γ.Α. Μαγκάκη "Ποινικό...", σελ. 384 επόμε. για τη θεωρία της εντύπωσης, η οποία θεμελιώνει το αξιόποινο της απόπειρας αλλά και Ν. Ανδρουλάκη "Ποινικό...", σελ. 652.

Μήπως η προσφυγή στους σκοπούς της ποινής²³ δικαιολογεί την αποφυγή διπλής μείωσης; Σαφώς όχι. Ούτε η "έμμεση" γενική²⁴ ούτε η ειδική πρόληψη εξυπηρετούνται από τη ρύθμιση αυτή²⁵. Ο μεν δράστης δεν θα κατανοήσει ούτε θα αποδεχθεί το ύψος της ποινής σε σχέση με την ποσότητα του αδίκου, (που θεωρεί ότι ενσωματώνει η πράξη του), και το μέγεθος της ενοχής του²⁶ ο δε τρίτος, (ο υπό διαπαιδαγώγηση από το δίκαιο, ο αποδέκτης δηλ. των μηνυμάτων του)²⁷, θα

---

²³ "Ο προσδιορισμός των σκοπών της ποινής είναι απαραίτητος δια την πραγμάτωσιν μιας ορθής επιμετρήσεως", (βλ. σχετικά Η. Γάφου "Η επιμέτρησις...", σελ. 467) και συνεπώς για τον καθορισμό μιας δίκαιης ποινής.

²⁴ σε αντιδιαστολή με την ευθεία-άμεση γενική πρόληψη, σύμφωνα με την εύστοχη διάκριση του Ν. Ανδρουλάκη "Το δίκαιο...", σελ. 14.

²⁵ αλλά ούτε και τα υπόλοιπα στοιχεία-στόχοι της ποινής, (βλ. σχετικά Μ. Καϊάφα "Η μη ουσιαστική...", σελ. 341) λαμβάνονται υπόψη και εξυπηρετούνται.

²⁶ "Το Δίκαιο, που θεσπίζεται από τον άνθρωπο, δεν μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με τον τρόπο που οι αποδέκτες του αντιλαμβάνονται στην καθημερινή πραγματικότητα τους εαυτούς τους" σύμφωνα με τον Hans-Joachim Hirsch "Η αρχή...", σελ. 129. Και φυσικά ούτε η "ανταποδοτική" λειτουργία της ποινής έχει την ανάλογη απήχηση.

²⁷ "Η επιμέτρησις ανήκει στο Ουσιαστικό Ποινικό Δίκαιο και είναι διαπλαστική δικαίου", Ι. Λιάπη "Περί επιμετρήσεως..", σελ. 260. Βλ. σχετικά και V. Ferrari

επιβεβαιώσει και θα εδραιώσει την εκτίμηση του για την πλημμελέστατη έως απαράδεκτη λειτουργία του θεσμού της Δικαιοσύνης²⁸. Και όταν η αναλογία

"Λειτουργίες...", σελ. 145 για την "κοινωνική μοντελιστική". Τέλος βλ. Α.Μαργαρίτη-Ν.Παρασκευόπουλου "Ποινολογία", σελ. 251 για την αποφασιστική επίδραση της επιμέτρησης στην γενική πρόληψη (ανεξάρτητα του αν πρέπει αυτό να συμβαίνει, όπως επισημαίνει ο Ν. Παρασκευόπουλος).

²⁸ βλ. σχετικά τα απογοητευτικά αποτελέσματα της έρευνας του ΕΚΚΕ η *"Απονομή της..."*. Πόσο μάλλον, όταν το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από το 1983 έως σήμερα, η γενική εικόνα της Δικαιοσύνης θόλωσε ακόμη περισσότερο.

πράξης ποινής²⁹ δεν είναι κατανοητή και αποδεκτή³⁰ από τον μέσο πολίτη, το Δικαιϊκό οικοδόμημα καταρρέει.

Ούτε η δυνατότητα, που παρέχει το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 85 ΠΚ, (της λήψης δηλ. υπόψη των περισσότερων λόγων στη διαδικασία επιμέτρησης), μπορεί να γίνει αποδεκτή ως λύση τόσο ενόψει της μειωμένης αξιοπιστίας και των προβλημάτων της δικαιοσύνης³¹ και της γενικότερης κρίσης θεσμών και αξιών όσο και των υψηλών ορίων ποινής, τα οποία τελικά διαμορφώνονται³². Με άλλα λόγια

---

²⁹ και στο σημείο αυτό τίθενται και δογματικά προβλήματα σε σχέση με τη λειτουργία (και συνεπώς το ύψος) της ποινής. Ο Igor Primoratz ("The Middle Way in the Punishment", στο *Issues in Contemporary Legal Philosophy. The influence of H.L.A. Hart, ed. by Ruth Gavison, Oxford 1978, σελ. 218*) επισημαίνει ότι η ποινή αναφέρεται στο παρελθόν και όχι στο μέλλον. Η λογική της νομοθετικής επιδίωξης του άρθρου 85 ΠΚ, μέσα από μια τελολογική προσέγγιση, είναι προφανές ότι αποβλέπει κυρίως σε χρόνο ύστερο, στο μέλλον, με τη σκέψη της γενικής πρόληψης. Και εδώ αναφέρεται η σχέση γενικής και ειδικής πρόληψης, το θέμα του κατά πόσο η γενική πρόληψη μπορεί να αποτελεί στόχο της δικαστικής απόφασης, το πρόβλημα των άλλων στόχων της ποινής και η σχέση ύψους ποινής με τα κοινωνικά αναμενόμενα.

30.βλ. σχετικές σύμφωνες παρατηρήσεις του Ν. Ανδρουλάκη "Το δίκαιο...", σελ. 14.

³¹ όπως χαρακτηριστικά καταγράφονται στην έρευνα του ΕΚΚΕ, βλ. παραπάνω υποσημ. 28.

³² βλ. παρακάτω σχετικό παράδειγμα του Ν. Ανδρουλάκη, από το οποίο αποδεικνύεται ότι και η βούληση του δικαστή να εξαντλήσει τα όρια (επιείκειας) του άρθρου 85 ΠΚ δεν

σε μια περίοδο, κατά την οποία αμφισβητείται βάσιμα, καθολικά και καθημερινά η αμεροληψία και η αντικειμενικότητα του συστήματος απονομής Δικαιοσύνης η όσο το δυνατό μεγαλύτερη "περιγραφοποίηση" της διαδικασίας θα συμβάλλει στην ομοιογένεια και στην αναλογία των αποφάσεων, αφού έχει αποδειχθεί, (και αποδεικνύεται καθημερινά), ότι η δικαστική κρίση, (στην πλειοψηφία των περιπτώσεων), δεν μπορεί να πείσει για την αναλογία (και τελικά την δικαιοσύνη) των επιλογών της. "Περιγραφοποίηση" σημαίνει μείωση της αξιολογικής παρέμβασης του δικαστή και αύξηση, (στα πλαίσια του εφικτού, χωρίς δηλ. να αναχθεί σε αυστηρό, ανελαστικό παράγοντα μια προκρούστεια λογική ποινών)³³,

---

εξαρκεί για τη θεμελίωση σχέσης ισορροπίας μεταξύ αφενός μεν του μεγέθους του αδίκου και της ενοχής αφετέρου δε της ποινής.

³³ στη λογική του Bockelmann (K. Engisch "Εισαγωγή...", σελ. 131), ο οποίος το 1952 διατύπωσε τη βασική ιδέα που κυριαρχούσε τότε ότι "η εφαρμογή του δικαίου από τους δικαστές πρέπει να λειτουργεί σαν ένα αυτόματο μηχάνημα, με τη μόνη ιδιομορφία ότι η συσκευή που λειτουργεί δεν είναι μηχανικός αλλά λογικός αυτοματισμός". Αλλά το ότι στην "περιοχή της διακριτικής ευχέρειας του δικαστή ανήκει προπαντός η επιμέτρηση της ποινής", σύμφωνα με τον K. Peters (βλ. K.Engisch "Εισαγωγή...", σελ. 297) δεν συνεπάγεται ότι η ευχέρεια αυτή (στα πλαίσια του διακριτικού) είναι άμετρη αφού "τι άλλο σημαίνει η διακριτική ευχέρεια των δικαστηρίων παρά την προσωπική γνώμη του δικαστή;" αναρωτιέται ο K. Engisch ("Εισαγωγή...", σελ. 137). Δεν είναι, όμως, και ευχερής η θέση ορίων στη διακριτική ευχέρεια του ποινικού δικαστή επειδή ο τελευταίος είναι "ο νομοθέτης του συγκεκριμένου" (βλ. I. Μανωλεδάκη "7 θέσεις για το Δίκαιο και τη Δικαιοσύνη", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1992, σελ. 46), εξειδικεύει δηλ. και συγκεκριμενοποιεί το γενικό και αφηρημένο πλαίσιο του νόμου. Ο ρόλος αυτός και η σχετικότητα των κοινωνικών φαινομένων, (δηλ. της ίδιας της ζωής), θέτουν κάποια όρια στον περιορισμό της δικαστικής διακριτικής ευχέρειας.

των προ-καθορισμένων ορίων δράσης του³⁴. Και αυτό διότι η δυνατότητα ad hoc εκτίμησης και τα περιθώρια

"διαπλαστικής" επέμβασης, που παρέχει στον Έλληνα δικαστή³⁵ ο νόμος, δεν είχαν τα αναμενόμενα από τη νομοθετική βούληση αποτελέσματα³⁶. Η πλειοψηφία των ποινικών δικαστικών αποφάσεων κινείται σε τυποποιημένα πλαίσια³⁷, τα οποία αφενός μεν δεν αποδίδουν την ιδιαιτερότητα της κάθε περίπτωσης αφετέρου δε διακρίνονται για την βαθιά διστακτική και συντηρητική νοοτροπία τους. Η κατοχύρωση της αρχής της αναλογίας και η διασφάλιση της αρχής της ισότητας

---

³⁴ *όχι δέσμευση δηλ. των δικαστών με ακριβώς καθορισμένες από τον νόμο ποινές αλλά λεπτομερείς οδηγίες χρήσης της διακριτικής τους ευχέρειας. Βλ. σχετικά και P.H. Bolle, "La philosophie de la justice criminelle et les theories contemporaines de correction", στο Revue Internasional de Droit Penal, τ. 53, 1982, σελ. 712.*

³⁵ για "διακριτική εξουσία", κάνει λόγο και ο Ε. Ρίκος "Η αιτιολογία...", σελ. 349.

³⁶ σύμφωνα με τον Ν. Ανδρουλάκη "Συρροή...", σελ. 313, "ουδόλως εξαρκεί εις αποκατάστασιν του ορθού μέτρου η εν άρθρω 85 πλατωνική παρότρυνσις προς τον δικαστήν, όπως λάβη υπ'όψιν του και τους λοιπούς λόγους μειώσεως εν τη επιμετρήσει της ποινής". Βλ. και χαρακτηριστικό, πραγματικό παράδειγμα του ίδιου παρακάτω.

³⁷ χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της βιομηχανοποιημένης τυποποίησης της λειτουργίας της Δικαιοσύνης αποτελούν τα έντυπα των αποφάσεων, τα οποία αφενός μεν δεν απηχούν τα διαλαμβανόμενα στο ακροατήριο αφετέρου δε κατατομούν τη δικονομική διαδικασία.

πρέπει να προκύπτει και (ει δυνατόν) με μια απλή ανάγνωση της σχετικής διάταξης. Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο, όσο το δυνατόν μεγαλύτερος, περιορισμός, (με τελικό στόχο την απάλειψη τους), των "αξιολογικών" στοιχείων από τα ποινικά κείμενα και η πλήρης μετατροπή τους σε "περιγραφικά"³⁸, είναι η μόνη διαδικασία, που μπορεί να εγγυηθεί την προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου αλλά και, γενικότερα, την τήρηση των Συνταγματικών επιταγών. Κατόπιν αυτού μόνον η ρητή αναφορά της δυνατότητας διπλής μείωσης στο κείμενο του νόμου εξασφαλίζει την ουσιαστική εφαρμογή του σημερινού, (εν αχρησία ή εν ληθάργω ευρισκομένου ή μετά σταγόνος εφαρμοζομένου), β εδαφίου του άρθρου 85 ΠΚ, περί επιμέτρησης. Άλλωστε και πλήρης εφαρμογή του β εδαφίου του άρθρου 85 ΠΚ να υπάρξει τα όρια της ποινής παραμένουν αρκετά υψηλά με αποτέλεσμα η σχετική νομοθετική πρόβλεψη να κινείται στα πλαίσια του "ρομαντικού"³⁹.

Συμπερασματικά απαιτείται μια, όσο το δυνατόν περισσότερο, περιγραφική διατύπωση του άρθρου 85, με ρητή καταγραφή της διπλής μείωσης έτσι ώστε να ευθυγραμμίζεται η κοινωνική με την νομική απαξία της πράξης, πράγμα το οποίο δεν προσεγγίζει με επιτυχία η δικαστηριακή πρακτική, παρά τα σχετικά νομικά περιθώρια δράσης τα οποία έχει.

Το θέμα της δυνατότητας της διπλής μείωσης έχει αναχθεί σε σοβαρό ζήτημα λόγω της ψυχολογικής φόρτισης, την οποία ενσωματώνει και η οποία πηγάζει από την περιρρέουσα αίσθηση ότι οι εκ του νόμου προβλεπόμενες ποινές κινούνται σε απαράδεκτα χαμηλά επίπεδα, (με, υπονοούμενο, αποτέλεσμα την αύξηση της

---

³⁸ βλ. σχετικά με την διάκριση Γ.Α. Μαγκάκη "Ποινικό...", σελ. 124 επόμε. και Κ. Engisch "Εισαγωγή...", σελ. 134 επόμε.

³⁹ βλ. σύμφωνη άποψη Α. Μαργαρίτη "Συρροή...", σελ. 172.

εγκληματικότητας). Στη λογική αυτή κάθε περαιτέρω ελάφρυνση των ποινικών ορίων συνιστά "έγκλημα" κατά της κοινωνίας. Όμως, το ύψος των, τελικά, επιβαλλομένων ποινών αφορά κυρίως τους δικαστές. Η εφαρμογή των προβλεπομένων από τη νομοθεσία είναι έργο των δικαστηρίων. Και αν ακόμη ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα η παραπάνω αίσθηση δεν έχει, όπως είναι γνωστό, αποδειχθεί επιστημονικά ότι η αποτροπή και η συνέτιση του δράστη αλλά και η διαπαιδαγώγηση της κοινωνίας συναρτώνται αποκλειστικά με τα υψηλά όρια ποινής⁴⁰. Συνεπώς και σε χαμηλά επίπεδα να κινούνται τα ποινικά πλαίσια δεν συνεπάγεται εξ' αυτού και άνευ άλλου τινός αύξηση της εγκληματικότητας και χρεωκοπία των ποινικών επιδιώξεων. Η εναρμόνιση των δικαστικών αποφάσεων με το αίσθημα δικαίου των πολιτών δεν περνά μέσα από τη τεχνητή συγκράτηση των ποινικών ορίων σε υψηλά επίπεδα, ρόλο τον οποίο καλείται να διαδραματίσει το άρθρο 85 του ΠΚ. Άλλο θέμα η ευθύνη Δικαιοσύνης και Πολιτείας να πείσουν για τη σκοπιμότητα και την αναγκαιότητα των ενεργειών τους και άλλο θέμα η ακριβής απόδοση στον πολίτη των ποινικών ευθυνών του⁴¹. Δεν μπορεί να επιστρατεύεται

---

⁴⁰ "η μόνη γενικά παραδεκτή πρόταση είναι ότι ορισμένες ποινές αποτρέπουν με τον εκφοβισμό ορισμένα άτομα από ορισμένα εγκλήματα κάτω από ορισμένες περιστάσεις", σύμφωνα με την άποψη του J.P Gibbs. Βλ. σχετικά Κ. Σπινέλλη "Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων", (σειρά Ποινικά, υπ' αριθμ. 11) εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1982, σελ. 168 επόμε. Βλ. ακόμη Α. Staub "Ο εγκληματίας και οι δικαστές του", εκδόσεις Μαρή, σελ. 141 για τη σημασία της ποινής στη ψυχική οικονομία.

⁴¹ άλλωστε "αν υπάρχουν σήμερα αδυναμίες στο χώρο της ποινικής δικαιοσύνης, αυτές δεν προέρχονται, ούτε πρόκειται να επιταθούν, από την αναγνώριση συνεπειών σε πράγματι υφιστάμενους λόγους μείωσης. Αναγνώριση που είναι απόρροια προσπάθειας

το Ποινικό Δίκαιο, (με ότι αυτονόητο αυτό συνεπάγεται τόσο για τον κατηγορούμενο πολίτη όσο και για το δικαιοσύνη σύστημα), σε ρόλους εφήμερης πολιτικής σκοπιμότητας. Απαλλαγμένο το άρθρο 85 από τη ψυχολογική φόρτιση της (διαρκούς) επικαιρότητας αποβάλλει και τη σχετική αξία του.

Ζήτημα ανακύπτει στην περίπτωση συρροής ελαφρυντικών⁴² στοιχείων. Μπορεί να ισχύσει (απόλυτα) η απαγόρευση διπλής μείωσης⁴³; Τα ελαφρυντικά ως "πραγματικά περιστατικά"⁴⁴ δεν συνεπάγονται διπλή ηθική μείωση της πράξης; Η μήπως πρέπει ελαφρυντικό αναγόμενο στο χώρο της ενοχής, (π.χ. ώθηση μη ταπεινών κινήτρων), να συρρέει με λόγο μείωσης αναγόμενο στο χώρο του

προσαρμογής των πλαισίων της απειλούμενης ποινής προς τα μεγέθη του αδίκου και της ενοχής", βλ. σχετικά Α. Μαργαρίτη "Συρροή...", σελ. 173.

⁴² βλ. Ν. Ανδρουλάκη "Συρροή...", σελ. 313, για το ότι η άπαξ μείωση ισχύει και σε περίπτωση συρροής "πλειόνων ελαφρυντικών περιστάσεων" και ακόμη Α. Στάϊκου "Επίτομος...", σελ. 793.

⁴³ βλ. χαρακτηριστικά ΑΠ 633/1976, Ποινικά Χρονικά ΚΖ (1977), σελ. 118, και ΑΠ 35/1978, Ποινικά Χρονικά ΚΗ (1978), σελ. 398 οι οποίες εκφράζουν και αποτυπώνουν με ακρίβεια τα πλαίσια της κρατούσας άποψης.

⁴⁴ σύμφωνα με τον Κ. Τσουκαλά "Τα Ορκωτά Δικαστήρια", εκδόσεις Π.Δ. Σακελλάριου, τόμος Β, 1931, σελ. 349. Βλ. ακόμη για τη φύση των ελαφρυντικών περιστάσεων Α. Μαργαρίτη-Ν. Παρασκευόπουλου "Ποινολογία", σελ. 151-152 και Α. Ψαρούδα-Μπενάκη "Η φύσις...", σελ. 147.

αδίκου;⁴⁵ Άλλο είναι, πάντως, να πράττει κανείς έχοντας ζήσει μέχρι το έγκλημα έντιμα και άλλο να πράττει συνάμα και με "ευγενή κίνητρα". Η ηθική απαξία της πράξης δεν μειώνεται ακόμη περισσότερο αν ο δράστης πλην των δυο παραπάνω στοιχείων επέδειξε μετά από το έγκλημα και ειλικρινή μετάνοια; Η πρώτη περίπτωση δεν είναι του αυτού ηθικού βάρους με την δεύτερη. Ούτε η δεύτερη με την τρίτη. Αυτή την πραγματική διαφοροποίηση, (άσχετη με νομικές κατασκευές και πέρα από τη λειτουργική ένταξη των ελαφρυντικών στο χώρο του αδίκου ή της ενοχής), δεν οφείλει να την αποτυπώσει ο νομοθέτης ρητά στο κείμενο του νόμου; Άλλωστε δεν επιτρέπεται η διαμόρφωση της ποινικής αξιολόγησης ανεξάρτητα της συγκεκριμένης, (ποιοτικά και χρονικά), κοινωνικής άποψης. Οι παραπάνω δε προβληματισμοί αποκτούν άλλη διάσταση αν αναλογιστεί κανείς ότι η επιμέτρηση της ποινής (δυστυχώς) εξαρτάται, ουσιαστικά, από την προσωπικότητα του εκάστοτε δικάζοντος⁴⁶.

Ως προσωρινό συμπέρασμα καταλήγουμε ότι απαιτείται για μια ολοκληρωμένη, θετική απάντηση στο ερώτημα, (αν δηλ. σε περίπτωση συρροής ελαφρυντικών επιλέγεται η πολιτική της "διπλής" μείωσης), τόσο μια αναλυτική διερεύνηση της νομικής φύσης τους και ταξινόμηση τους σε κατηγορίες όσο και

---

⁴⁵ σύμφωνα με τις απόψεις του Α. Μαργαρίτη "Συρροή...", σελ. 172.

⁴⁶ "η διακριτική ευχέρεια που αφήνεται στον δικαστή για την εξατομίκευση της ποινής, αντί να λειτουργεί σαν όργανο αντεγκληματικής πολιτικής δημιουργεί απλώς τον κίνδυνο άνισης μεταχείρισης, γιατί αντί να προσαρμόζεται προς την προσωπικότητα του εγκληματία, προσαρμόζεται μάλλον προς την προσωπικότητα του δικαστή", βλ. στην έρευνα του ΕΚΚΕ, η "Απονομή...", σχετική παρατήρηση Η. Δασκαλάκη, σελ. 111. Βλ. επίσης Α.Μαργαρίτη και Ν.Παρασκευόπουλου "Ποινολογία", σελ. 253, και Roger Hood και Richard Sparks "Key Issues in Criminology", London, 1974, σελ. 152 επόμε.

διατύπωση κλίμακας "διπλής" μείωσης. Το όλο θέμα δεν είναι απλό. Η εναλλακτική πρόταση του Λ. Μαργαρίτη⁴⁷ ερείδεται, όπως προαναφέρθηκε, στην αντίληψη ότι "η διπλή μείωση δεν είναι δυνατή εκεί όπου η λειτουργική ισοδυναμία των ελαφρυντικών δεν συνοδεύεται και από την ένταξη τους σ' ένα από τους χώρους του αδικού ή της ενοχής"⁴⁸. Δεν μπορεί, όμως, να αγνοηθεί συρροή περισσότερων από δυο ελαφρυντικών περιστάσεων, ανεξάρτητα του χώρου ένταξής τους. Όταν ένα ελαφρυντικό αναγόμενο στο χώρο της ενοχής, (π.χ. ο δράστης βρίσκεται υπό την επιβολή προσώπου στο οποίο οφείλει υπακοή), σε συρροή με λόγο αναγόμενο στο άδικο αρκεί για την "διπλή" μείωση γιατί η πολλαπλή σώρρευση ελαφρυντικών δεν οδηγεί στην "διπλή" μείωση;

Η πρόταση του Ν. Ανδρουλάκη⁴⁹ αποδίδει με ακρίβεια τους συλλογισμούς, που προεκτέθηκαν. Η θέση του συνοψίζεται στη φράση "εις το μικρότερον άδικο και την μικροτέραν ενοχήν πρέπει να αντιστοιχί και μικρότερον πλαίσιον ποινής.

---

⁴⁷ η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, συνιστά και πρόσκληση για έναρξη σχετικού διαλόγου και αντίστοιχης έρευνας, βλ. "Συρροή...", σελ. 172-173.

⁴⁸ μια αντίστοιχη λογική συνεπάγεται, ουσιαστικά, και διαφορετική "εσωτερική" αξιολόγηση (διαβάθμιση, κλιμάκωση) των ελαφρυντικών περιστατικών και επαναδιατύπωση και του άρθρου 84 ΠΚ, έτσι ώστε π.χ. τα ευγενή κίνητρα να υπερτερούν σε αξία (μεταφραζόμενη σε μονάδες μείωσης ποινής) από την καλή διαγωγή μετά την πράξη. Το όλο εγχείρημα, όμως, προσκρούει και στην ενδεικτική απαρίθμηση των περιστάσεων στο άρθρο 84 ΠΚ.

⁴⁹ "Συρροή...", σελ. 313.

Η δευτέρα μείωσις, πέρα της άπαξ κατά το άρθρον 83 χωρούσης, είναι επιβεβλημένη"⁵⁰. Η πρόταση του Ν. Ανδρουλάκη εξειδικεύεται από τον Λ. Μαργαρίτη⁵¹, ο οποίος διατυπώνει τις εξής σκέψεις: α. ότι μια μόνον μείωση πρέπει να γίνει, όταν οι πολλοί λόγοι που συρρέουν ανήκουν στην ίδια, από άποψη νομικής φύσεως, κατηγορία (άδικο ή ενοχή)⁵².

---

⁵⁰ βλ. παρακάτω σχετική απόφαση 11-15/1984 του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Θεσσαλονίκης. Με την ανάγκη της "διπλής" μείωσης συντάσσεται και ο Α. Φούσας στην παρέμβαση του στα "Πρακτικά Α συνεδρίου...", σελ. 220, όπου επισημαίνει ότι "θα πρέπει να παρέχεται η ευχέρεια στο δικαστήριο να μειώνει τουλάχιστον δυο φορές την προβλεπόμενη ποινή ή τουλάχιστον μια φορά για τους γενικούς ελαφρυντικούς λόγους, (απόπειρα, απλή συνέργεια, ηλαττωμένος καταλογισμός κλπ), και μια φορά για τους ειδικούς λόγους τους αναφερόμενους ρητά στο άρθρο 84 ΠΚ". Βέβαια η πρόταση του Ν. Ανδρουλάκη αναφέρεται σε λόγους σχετικούς με το μικρότερο άδικο και την μικρότερη ενοχή και συνεπώς "μειώσεις άσχετος προς το μέγεθος του αδικού ή της ενοχής" (π.χ. καλή διαγωγή του δράστη μετά την πράξη του, "Συρροή...", σελ. 313, υποσημ. 4) δεν είναι αποδεκτή και δεν πρέπει να συνεπάγεται "διπλή" μείωση, θέση την οποία υιοθετεί και ο Α. Μαργαρίτης "Συρροή...", σελ. 163.

⁵¹ σε μια προσπάθεια διορθωτικής ερμηνείας σύμφωνα με τον ίδιο, βλ. "Συρροή...", σελ. 169 επόμ.

⁵² να ισχύει δηλ. η απαγόρευση διπλής μείωσης, όταν οι συρρέοντες λόγοι ανήκουν στην ίδια ποιοτικά κατηγορία ή όταν ο ένας ανήκει στο άδικο ή την ενοχή και ο άλλος στον χώρο της ποινής.

β. αντίθετα είναι δυνατή η διπλή ελάττωση της ποινής όταν έχουμε να κάνουμε με συνδρομή δυο λόγων μείωσης από τους οποίους ο ένας αφορά το άδικο, (απόπειρα, άρθρο 42 παραγρ. 1 ΠΚ, απλή συνέργεια, άρθρο 47 παραγρ. 1 ΠΚ, υπέρβαση άμυνας, άρθρο 23 παραγρ. 1 ΠΚ, και κατάστασης ανάγκης, άρθρο 25 παραγρ. 3 ΠΚ), και ο άλλος την ενοχή, (υπέρβαση κατάστασης ανάγκης, άρθρο 32 παραγρ. 2 ΠΚ, η κωφαλαλία, άρθρο 33 παραγρ. 2 ΠΚ, η διάπραξη, σε κατάσταση διατάραξης της συνείδησης, εγκλήματος διαφορετικού από εκείνου που είχε αποφασίσει ο δράστης υπό καθεστώς κανονικής ψυχικής κατάστασης, άρθρο 35 παραγρ. 2 ΠΚ, ελαττωμένη ικανότητα για καταλογισμό λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών ή διατάραξης της συνείδησης, άρθρο 36 παραγρ. 1 ΠΚ).

Σε επίπεδο νομολογίας η "διπλή" μείωση δεν βρίσκει πρόσφορο έδαφος λόγω της συντηρητικής νοοτροπίας των δικαστηρίων, πολύ περισσότερο μάλιστα στην προκειμένη περίπτωση όπου απαιτείται *contra legem* ερμηνεία. Πρόδρομος μιας νέας αντίληψης αποτελεί η (ομόφωνη) απόφαση 11-15 του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου Θεσσαλονίκης⁵³, η οποία προχώρησε στη "διπλή" μείωση της ποινής απλού συνεργού, ο οποίος επέδειξε καλή διαγωγή μετά την πράξη του. Στην παραπάνω απόφαση οδηγήθηκε το δικαστήριο "κατ' επιεική ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 85 ΠΚ, του οποίου το αυστηρό γράμμα της άπαξ μόνο μείωσης δεν φαίνεται να υπηρετεί εκείνες τις περιπτώσεις που ειδικοί λόγοι υπαγορεύουν κατεξάίρεση ακόμη και τη διπλή μείωση της ποινής από τους εφαρμοστές του δικαίου"⁵⁴.

---

⁵³ βλ. *Αρμενόπουλο Μ (1986), σελ. 36.*

⁵⁴ βλ. και *Ν. Μπιτζιλέκη "Η συμμετοχική πράξη", εκδόσεις Σάκκουλα, 1990, σελ. 307 επόμενα για τη δυνατότητα "διπλής" μείωσης στην περίπτωση συρροής της παραγρ. 1 του άρθρου 49 ΠΚ με το άρθρο 47 ΠΚ. Βλ. ακόμη για τη "διπλή" μείωση στα πλαίσια του ΣΠΚ Ν.*

Όπως, όμως, προαναφέρθηκε η εύρεση νέας κλίμακας διπλής μείωσης των ποινών, οι ιδιαιτερότητες των λόγων μείωσης της ποινής και οι μεταξύ τους σχέσεις θα αποτελέσουν θέμα μιας άλλης (εκτεταμένης) εργασίας.

Το πραγματικό παράδειγμα του Ν. Ανδρουλάκη⁵⁵ είναι χαρακτηριστικό και αποδεικνύει περίτρανα το άτοπο των υψηλών ορίων και όχι το άτοπο του "εξανεισμού". Ο Α δικάζεται "επι απλή συνεργεία εις τετελεσμένην ανθρωποκτονίαν πραχθείσαν υπο του Β κατά του Γ εν συρροή προς απλήν συνέργειαν εις απόπειραν ανθρωποκτονίας του ιδίου του Β κατά του Δ. Δια την συνέργειαν εις την απόπειραν ανθρωποκτονίας ... (το δικαστήριο) επέβαλε το minimum της προβλεπομένης ποινής ήτοι 10 έτη. Η διαφορά, ωστόσο, κατ'απαξίαν μεταξύ της συνεργείας εις την απόπειραν και της συνεργείας εις την τετελεσμένην ανθρωποκτονίαν ήτο δια το κοινόν περί δικαίου συναίσθημα, υφ'ού ενεπνεύσθη το δικαστήριο, τόσο μεγάλη, ώστε θα ήτο όντως άτοπον δια μεν την πρώτην να επιβληθούν 10 έτη δια δε την δευτέραν 12 ή 14. Ούτω κατεγνώσθη δια την συνέργειαν εις την τετελεσμένην ανθρωποκτονίαν κάθειρξις 18 ετών. Η διάταξις του άρθρου 85 έσχε κατά ταύτα ως αποτέλεσμα την κατάγνωσιν συνολικής ποινής βαρυτέρας κατά 8 περίπου έτη εκείνης, ήτις θα επεβάλετο εάν αύτη είχεν ορθώς".

Χατζητζάνη "Εφαρμογή άρθρου 85 ΠΚ επι αδικημάτων του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα", Ποινικά Χρονικά Α (1951), σελ. 487.

⁵⁵ βλ. "Συρροή...", σελ. 313.

Σε τελική ανάλυση η αρχή της επιείκειας του δικαίου μας⁵⁶ επιτάσσει την υιοθέτηση της "διπλής" μείωσης και συνεπώς την εφαρμογή του γνωστού αξιώματος της επιμέτρησης⁵⁷ "in dubio mitius".

Το γεγονός, βέβαια, ότι στην πρακτική της επιμέτρησης της ποινής παρατηρείται "αβεβαιότητα και αταξία...οι οποίες οδήγησαν τους Γερμανούς θεωρητικούς να θυμηθούν την Ελληνική λέξη Χάος"⁵⁸ κάθε άλλο παρά οδηγεί στο οριστικό κλείσιμο του θέματος. Οι σκέψεις, λοιπόν, που προηγήθηκαν σκοπό είχαν να πυροδοτήσουν ένα νέο κύκλο σχετικών συζητήσεων.

Ο, σχετικός, περιορισμός της δικαστικής διακριτικής ευχέρειας με τη νομοθετική κατοχύρωση της "διπλής" μείωσης είναι επιβεβλημένος. Άλλωστε η αύξηση των περιγραφικών στοιχείων στη διαδικασία επιμέτρησης της ποινής (προς

---

⁵⁶ βλ. σχετικά Ν. Παρασκευόπουλου "Η δικαστική...", σελ. 19-22, 40 (όπου και αναφορά στην έννοια της "τίμησης"), 47 επόμενα και ειδικότερα 110-115. Βλ. ακόμη για την αρχή της επιείκειας Π. Ζέπου "Αυστηρότης και επιείκεια εις το Ελληνικόν Δίκαιον", στο αφιέρωμα στον Α. Τσιριντάνη, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1980, σελ. 1, όπου και εκτενής αναφορά στην αρχαία Ελληνική φιλοσοφική σκέψη, Γ. Μαριδάκη "Σκέψεις επι της θεωρίας του Αριστοτέλους περί Επιεικειάς", στο "Ξένιον" προς τιμήν Π. Ζέπου, τόμος Α, 1973, σελ. 267 επόμενα, Π. Λαδά "Ο δικαστής και το δίκαιο της επιείκειας", Αρμενόπουλος ΜΔ (1990), σελ. 93 επόμενα, Δ. Μπόσδα "Πνεύμα της Δικαιοσύνης", Επιστημονική Επετηρίδα Αρμενόπουλου 12 (1991), σελ. 9, Α. Μπεντερμάχερ-Γερούση "Ελευθερία κρίσεως του δικαστού εις αστικές διαφοράς και πεδίων εφαρμογής υπ'αυτού των αρχών της επιεικειάς", ΝοΒ 1964, σελ. 145 και Γ. Δουβά "Φρόνημα...", σελ. 1431.

⁵⁷ βλ. Κ. Engisch "Εισαγωγή...", σελ. 162.

⁵⁸ βλ. Ν. Παρασκευόπουλου "Η δικαστική...", σελ. 183.

όφελος του πολίτη) είναι αναγκαία αφού "η επιμέτρηση είναι (και) πράξη ερμηνείας του νόμου"⁵⁹, με ότι αυτονόητο αυτό συνεπάγεται. Η παραπάνω πρόταση πέραν της ατομικής (κατά περίπτωση) σημασίας της διπλής μείωσης της ποινής επιδρά στο κύρος και στην αυθεντία του ίδιου του δικαιοσύνη οικοδομήματος διότι "η ποινή εις τας χείρας του κράτους είναι έν δίκον ξίφος, όπερ αντιστρόφως χρησιμοποιούμενον στρέφει την ακμήν του κατ'-αυτού του ίδιου"⁶⁰.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αιτιολογική έκθεση ΠΚ 1933, εκδόσεις Ι. Ζαχαρόπουλου.
2. Ν. Ανδρουλάκη
  - α. "Συρροή λόγων μείωσης της ποινής" Ποινικά Χρονικά ΚΓ (1973) σελ. 313.
  - β. "Αυθεντία και περιύβριση", εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1978.
  - γ. "Το Δίκαιο της επιμέτρησης της ποινής", "Πρακτικά συνεδρίου...", σελ. 7 επόμε.
3. "Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα", 1983, έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), υπεύθυνος έρευνας Η. Δασκαλάκης.
4. Θ. Βεϊκού "Φύση και κοινωνία", εκδόσεις Σμίλη, 1991.
5. Η. Γάφου "Η επιμέτρησης της ποινής", Ποινικά Χρονικά ΚΗ (1978), σελ. 465 επόμε.

---

⁵⁹ βλ. Κ. Engisch "Εισαγωγή...", σελ. 151.

⁶⁰ βλ. R. Jhering "Ο σκοπός...", σελ. 206.

- 6.Θ. Γιαννόπουλου "Αντεγκληματική πολιτική και επιμέτρηση της ποινής", Ποινικά Χρονικά ΛΕ (1985), σελ. 956 επόμ.
- 7.Η. Δασκαλάκη "Η λειτουργία της ποινής", 1973.
- 8.Γ. Δουβά "Φρόνημα και επιμέτρηση", ΝοΒ 1990 (38), σελ. 1424.
- 9.Κ. Engisch "Εισαγωγή στη Νομική Σκέψη", έκδοση του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τράπεζας, 1981.
- 10.Ρ. Jhering "Ο σκοπός εν τω δικαίω", 1955.
- 11.Η. Ζωγράφου "Η δικαστική επιμέτρησης της ποινής", Ποινικά Χρονικά Ε (1955), σελ. 113 επόμ.
- 12.Μ. Καϊάφα
- α. "Στάδια της δικαστικής επιμέτρησης", "Πρακτικά Α Συνεδρίου...", σελ. 25 επόμ.
- β. "Η φύση και η λειτουργία των ελαφρυντικών περιστάσεων του άρθρου 84 ΠΚ", ΜΝΗΜΗ, σελ. 25.
- 13.Α. Κατσαντώνη "Η επιμέτρησης της ποινής υπο των δικαστηρίων της ουσίας και ο ακυρωτικός έλεγχος", Ποινικά Χρονικά ΚΘ (1979), σελ. 625.
- 14.Ι. Λιαπή "Περί επιμετρήσεως της ποινής κατά τα εν Γερμανία κρατούντα", Π.Χρονικά ΙΔ 1964, σελ.257 επόμ.
- 15.Γ. Α. Μαγκάκη "Ποινικό Δίκαιο", Γενικό μέρος, εκδόσεις Παπαζήση, 1981
- 16.Α. Μαργαρίτη "Συρροή λόγων μείωσεως της ποινής", "Πρακτικά Α συνεδρίου...", σελ. 163 επόμ.
- 17.Α. Μαργαρίτη, Ν. Παρασκευόπουλου "Ποινολογία", β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 1989.
- 18.ΜΝΗΜΗ Ν. Χωραφά-Η. Γάφου-Κ. Γαρδίκια, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1986.
- 19.Χ. Οικονόμου "Η επιμέτρησης της ποινής εν συνδρομή λόγου μείωσεως ή ελαφρυντικής περιστάσεως κατ' άρθρον 83 παραγρ. ε ΠΚ", Ποινικά Χρονικά Η (1958), σελ. 460.

20.Κ. Παπαγεωργίου "Ανταπόδοση, δίκαιη ανταμοιβή και Δικαιοσύνη", Ποινικά Χρονικά ΜΒ (1992), σελ. 481 επόμε.

21.Ν. Παρασκευόπουλου "Η δικαστική άφεση της ποινής", 1982.

22."Πρακτικά του Α Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου" με θέμα "Η επιμέτρηση της ποινής", 1985, εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, 1987.

23.Ε. Ρίκου "Η αιτιολογία της επιμετρήσεως της ποινής", Ποινικά Χρονικά ΛΓ (1983), σελ. 349 επόμε.

24.Α. Σταΐκου "Επίτομος ερμηνεία Ελληνικού Ποινικού Κώδικος", εκδόσεις Μ. Φραγκούλη.

25.Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου "Η επίδραση της μειωμένης ενοχής στη διαμόρφωση του πλαισίου της απειλούμενης ποινής", "Πρακτικά Α συνεδρίου...", σελ. 151 επόμε.

26.Χαραλ. Τζωρτζόπουλου "Εγχειρίδιον του ουσιαστικού ποινικού δικαίου", τόμος α, γενικό μέρος, εκδόσεις Πυρσός, 1936.

27.Υ. Ferrari "Λειτουργίες του Δικαίου", εκδόσεις Σάκκουλα, 1992.

28.Υ. HASSEMER "Γενική πρόληψη και επιμέτρηση της ποινής", Ποινικά Χρονικά ΚΘ (1979), σελ. 401 επόμε.

29.Hans-Joachim Hirsch "Η αρχή της ενοχής και η λειτουργία της στο ποινικό δίκαιο", Χρονικά ΜΕ (1995), σελ. 129.

30.Κ. Χριστόπουλου "Κανόνες καταγνώσεως και κανόνες επιμετρήσεως των ποινών", Ποινικά Χρονικά ΚΓ (1973), σελ. 410 επόμε.

31.Α. Ψαρούδα-Μπενάκη

α."Η φύσις των ελαφρυντικών περιστάσεων και ο χρόνος προτάσεως αυτών επ'ακροατηρίου", Ποινικά Χρονικά Κ (1970), σελ. 146.

β."Η επιμέτρηση της ποινής κατά το άρθρο 79 ΠΚ και οι σκοποί της ποινής", ΜΝΗΜΗ σελ. 229 επόμε.

